

Recensies

EXISTENTIËLE HERMENEUTIEK

Jean-Pierre Wils, *Nachsicht. Studien zu einer ethisch-hermeneutischen Basiskategorie*. Paderborn, Schöningh, 2006, 232 blz., 34, 90 € ISBN 3 506 72935

Hebben we nood aan hermeneutische theorieën? Is de hermeneutiek als de kunst van het interpreteren van tekens en teksten niet eerst en vooral een praktijk? Is de hermeneutiek de jongste tijd niet vooral een academische discipline geworden waarbij universitaire collega's hermeneutische theorieën van andere collega's – niet alleen bespreken, maar vooral – bekritisieren?

Het lijkt er soms op dat we op de drie gestelde vragen telkens met 'ja' moeten antwoorden. (1) Het filosofische dispuut leeft van de constructie van concepten en theorieën, dus hebben we niet één, maar een meervoud van hermeneutische theorieën nodig die we dan met elkaar confronteren om *le conflit des interprétations* uit te vechten. (2) Ja, de hermeneutiek is een praktijk, niet het minst de wijsgerige hermeneutiek, want zij analyseert en interpreteert zowel de hermeneutische praktijk als de hermeneutische theorieën die in de geschiedenis van de hermeneutiek opgang hebben gemaakt. Deze theorieën begrijpen en hun implicaties bloot leggen, maken duidelijk dat hermeneutiek steeds praktijk is. (3) De vorige antwoorden hebben het derde antwoord voorbereid: de plaats van het wijsgerig hermeneutisch dispuut is de academie met haar forum van academici die het college vormen van de universitair in de hermeneutiek geschoolde competente lieden. De wijsgerige hermeneutiek kunnen we niet aan het amateurisme overlaten.

Op het eerste oog geeft Jean-Pierre Wils, hoogleraar theologische ethiek aan de onlangs aan de Nijmeegse Radbouduniversiteit opgerichte Faculteit Religie-wetenschappen, waarvan hij momenteel decaan is, een erudiete vertolking van deze positieve antwoorden in zijn boek *Nachsicht*. Het boek is een geleerd werk en bevat een reeks met vele referenties – er zijn niet minder dan vijfhonderdvijftig voetnoten – onderbouwde studies over hermeneutische basiscategorieën en interpretatieve grondbeginselen die we voor het academische begrijpen van ethiek en haar draagwijdte nodig hebben. Het gaat hier bovendien om basiscategorieën die Wils zowel in hun historisch als in hun systematisch kader plaatst, zodat hij steeds in dialoog blijft met het historisch gegroeide dispuut over de betekenis en de reikwijdte van deze grondconcepten zoals die niet alleen in de wijsgerige hermeneutiek aan bod komen, maar zoals we die ook in andere disciplines – de literatuurwetenschap, de psychologie, de rechtsgeleerdheid en de sociale wetenschappen – aantreffen.

Is dit boek, dat van een enorme belezendheid getuigt, nu louter academisch? Academisch is dit boek ongetwijfeld, zonder scholing zouden we dit gedegen werk niet kunnen lezen en enigszins begrijpen.

Maar is er niets meer? Gelukkig wel. Er is vooreerst de mooie titel 'Nachsicht', een woord dat we niet zo maar interpretatief willen vertalen met 'geduldig omzien'. Willen we in het duiden niet doordrammen of overhaast te werk gaan, zoals dat in de amateuristische of wilde 'psychoanalyse' schering en inslag is, dan dringt zich een 'epimetheïsche' terugblik op, waarbij we met enige zorg terugblikken op wat we hebben

gelezen of geduid. Hierbij gaan we retrospectief na hoe de ontdekking in een tekst of in een levensvorm iets met ons bestaan te maken heeft en komen we tegemoet aan de eis van de voorzichtigheid die we in de beste zelfreflectie aantreffen. Zoals we uit Wils' beschouwingen – die de rode draad doorheen het hele boek vormen – kunnen afleiden, gaat het bij 'Nachtsicht' om meer dan een voorzichtige terugblik waarin het zelf centraal zou staan. 'Nachtsicht' heeft immers een ethische connotatie en bijgevolg een perspectief. De echte retrospectie dient tegelijk de deugd van de betamelijkheid en de bekwaamheid, van de billijkheid en van het tactvolle. Blijk geven van een kritische lectuur is niet in de eerste plaats een onwelwillend en polemisch betoog ontvouwen dat van het standpunt uitgaat dat de auteur zich vergist, onbekwaam is of in elk geval van oppervlakkigheid en nalatigheid getuigt, zodat hij, die arme auteur, alvast niet datgene heeft geschreven wat hij diende te schrijven 'als hij maar enigszins iets van het gestelde probleem had begrepen'. Er is een andere-kritischer-houding mogelijk, die eveneens onderscheidingen weet te maken wanneer we van de vraag uitgaan wat we dienen te vooronderstellen om de tekst, zoals die voorligt, recht te doen. Wils verwijst terecht naar de hoffelijkheid, de *cortesia*, waarvoor zowel Octavio Paz als George Steiner een lans breken als ze het over onze fundamentele houding ten aanzien van te lezen en te begrijpen teksten hebben.

Nog iets anders geeft aan dit boek een dimensie die de loutere geleerdheid overschrijdt. Op bladzijde 175 stelt Jean-Pierre Wils de vraag waaruit de hermeneutische ervaring bestaat. In academische kringen is zo'n vraag uitdagend. Academici stellen zelden vragen naar de ervaring *van iets* of naar het bewustzijn *van iets* zoals het in het bewustzijn te voorschijn komt. Het antwoord is immers datgene wat ze 'subjectief' noemen en over subjectiviteit hebben de meeste geleerden – hoe paradoxaal dit ook moge klinken – slechts een journalistieke mening, waarmee ze vluchtig en ondoordacht vertellen dat het subjectieve met het arbitraire en het willekeurige gelijk staat. In hun werk – hun *onderzoek* – willen ze helemaal niet subjectief zijn, willen ze met het subjectieve niets te maken hebben, integendeel, ze willen *objectief* zijn. Niet alleen door een boek uit te geven onder de titel 'Nachtsicht' laat Wils zien dat hij in de hermeneutiek, in het bijzonder in de praktijk van het begrijpen en interpreteren van teksten, de subjectiviteit niet schuwt. Ook, en eigenlijk vooral, door de vraag naar de ervaring te stellen, onderstreept hij het belang van het concrete, van wat ons in het hermeneutische bewustzijn heeft getroffen. Iedereen, zo hopen we toch, die filologisch leest, dat wil zeggen: met zijn hart voor de tekst en voor wat een uitdaging voor het begrijpen is, kent het geluk en het genot van het inzicht dat met 'ik geloof nu eindelijk dat ik het begrepen heb' gepaard gaat. Jarenlang kunnen we ons over een gedicht, een roman, een schilderij of een film buigen, tot we zonder goed te weten hoe het komt opeens beseffen 'dát is het!'. Zonder duidingen uit te sluiten die voor anderen gelden, kiezen we voor de interpretatie die zich op een bepaald ogenblik heeft opgedrongen en die we niet meer willen loslaten, omdat ze – na een soms lastig 'nachtsichtig' zoeken – ons een vergezicht opent dat ons anders en beter doet zien. De echte hermeneutiek is niet in de eerste plaats geleerd, vrijblijvend en erudiet. De hermeneutische ervaring die een ervaring is die ons bestaan niet onverschillig laat, krijgt daarmee een oriëntatie in het vooruitzicht van een bestemming, gedragen door catharsis. De geduldige reflexieve confrontatie met kunstwerken leidt tot zulke ervaringen.